

ACC. N:R M. 16146:1-9.

Landskap: Skåne Upptecknare: Anna Flåhl, f.d. lärarinna
Gärnsnäs
Härad: Ingelstad ö. Färrestad Berättare: olika personer; se uppt. bladens
18810 Tranas en.
Socken: Tranas ö. Stiby Berättarens yrke: bakare
Uppteckningsår: 1963 Född år _____ i _____

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Präpar och väfsning. s. 1-9.

(bif. 2 st. väfsepinnar)

LuF 120

9/3-63

Räfsor och räfsning.

Benämning: Den vanliga benämningen var "riosa", "höstariosa", rivocho, rivoschaft och rivojpinga. Räfsorna hade inget särskilt namn. Feuntiumssuivan var lite smäckare gjord än den som användes av kareerna. Barmåssan var med mindre huvud och kortare shaft. Arbetet kallades räfsa och den som utförde det räfsare.

Konstruktion: Shaftet var nog mestadels av fur eller gran. Längd vanligen 3 alnar eller mellan 180-190 cm. Här omkring var shaftet rakt, något kraftigare närmast huvudet. Jag har endast sett en räfsa med krumt shaft, den var tillverkad i Ouby. Shaftet zinkat in i huvudet utan spik och glätschoring på räfsor, jag sett.

Huvudet: Kraftigt trä, ek, bok eller aln svagt böjt.

Pinnar. Ek eller aln, 100 cm långa. Olika antal 22, 19, 14 st.

De pinnar jag sett voro handtäljda. Hålen kunde vara både raka och koniska. Islagna, jämsluckna

Sug 120

med huvudet. I de flesta råfön jag sett, sitta jinnarna i rätt vinkel med skapet men även med en svag lutning inåt. Under min barndom användes träfön även vid bädgårdar, men omkring 1890 höjdes en "jänniv" till bädgårdar.

Bägar: Träslaget var nog olika. I mina skåp var nog en vanligast. På ett par råfön jag sett, lyftes trät ovan och eller aln. Trät mjukades upp och spändes upp i en spännställning på hyvelbänken. Råfönna är likadana nu som så långt jag minns tillbaka.

Dekoration: I Kometed, Sjöy, bodde vid 1800-talets slut ett par hantverkare som tillverkade råfön. Den ene var den Jakob Roos målade sina råfön i blått med blomstermönster, den andre, Jon Larsson, målade sina råfön i grönt och rött utan blommor. Den sistnämnda gick själv och sålde när han fått ett halft dussin färdiga. Kringresande föreläsare hade både vit och målade

Tjärade räfsor har jag inte sett.

Den Anna Perum Hilby 14 har ett par gamla räfsor, där särskilt den ena är försedd med två bäger med karr. snitt och vackert målade. På räfskruudet är gula smärblommor med gröna bladstingar emellan, målade på blå botten, en riktig fästmörfäsa från Den Perums morfar till morfar. Tillverkningen omkring 1855.

Den andra räfsan är något mindre med endast en bäge, målad röd med förgätnig på kruudet. I öfrigen är flickräfsa tillverkad av samma person något senare datum. Dessa räfsor användes ej, utan bevaras som auvergoods. Det var såkert vanligt med fästmörfäfsor då jag hört flera gamla tala där om.

Öfriga slag av räfsor: Den tyckes av räfsor som användes här var vanligen med rakt skaft och en bäge. Dessa räfsor användes vid skivbehandling på åker och äng.

Vid bröshring med slaga hade man en hemmalagad kraftig räfsa med långa pinnar för att vända hävorna och

skaka om halmen.

En f. d. lantbrukare berättade att hans far hade år 1896 köpt en häst för 900 kr och kom inställt hem med hästjärna av järn. En sådan maskin var mycket märkvärdig och lita svår att skida. Han kom inte riktigt ihåg utserendet, men ~~enklare~~ enkla och mindre än de som såldes senare. Lyftanordningen för avläggningen av höet var lite besvärlig. Troligen var den tillverkad vid Linnéhamns eller Ydeds gjuteri. Den användes vid hö- och klöverskott samt för räffning sedan sedan sattes i skyltar. Amerikanska hästjärnarna förekomma ännu på stubbarna.

Släpkräporna användes nog under andra hälften av 1800. De användes att släpa samman hö och klöver. Den drogs av en häst. Vid en tvärlinje, försedd med kraftiga pinnar såkunt 2 dm långa, var fästa ett par skaklar som bands fast vid hästens sk. Jag har sett en sådan hästkräpa men minns ej detaljerna. Tjängligt eller mosedakt förekom ej här.

I fäburet hade man träskovel och trögryn samt kraftiga björkhvaster.

Tillverkning. Tillverkare av råfisar finns ^{nu} ej här omkring.

Från Nora Skinn, särskilt Röh och Lärskudolen, kommer ofta färsfisar hit nu. En stor bit sålades med korpar, skogen, råfisar m. m.

Löndriga råfisar sågades hemma. Pinnar fanns alltid på lager. Nu kan man köpa sådana, men för gjorda drängarna dem. Ett långtligt trästycke sågades ut fyrkantigt som sen klyddes i mindre bitar och pulverades till. Vår sluttbåken besvärlig bröts pinnarna lätt och fick ersättas. Detta skedde vid middagstiden eller på kvällen. En råfisa kunde hålla i många år. Jag tror att man kunde köpa bra kuord, ifall skaffet var helt.

Jakt: I Jönäs hölls varje fredag lördag, där kunde man köpa varjehande saker även råfisar. Omkring 1896 köpte jag på torget en råfisa för 1.25. Vid den tiden kunde man också köpa dem hos handlaren.

Här finns nog ingen handgjord väska, mest fabriksarbete.
Man ska ett märke i väskan så att ingen skulle
ta den. Det var nog mest på fästmöväskorna som älskligt
målades.

Konsten att väska: Man fästade väskskapet med vänstra
händen i övre delen och högers på mitten. Skapet
skulle glida mjukt i händerna ej hårt. Vid draget skub-
be huvudet komma framför lägsleten. Båren böjades
hjälpas till vid 11-12 års åldern. Det var mestadels
kvinnor vid detta arbete. Många hade genom trä-
ning vunnit stor färdighet, det gällde att följa
efter den som väskade först. När skänkarna voro
stora, samlade allt i stackar och väskade rent, så
inget stia blev^{hvar}. På slutten högs hela klövsfältet
och ången på en gång och fick sedan toka ett par
dagar, därpå vändas och bli tvätt innan det bades i
stackar. Först när det var tvätt, tvändes det in i ladorna.
Här väskades ej omedelbart efter släktkonferensen.

För att undvika blåsor i händerna greid man i nå-
got fett i vcket mellan tummen och pekfingeret.

Användning: Råpsackarna hade sin egen räfsa
med sig, den var de mest vanda vid. Arbet-
givaren hade ju extra räfsor ifall det skulle
behövas. På inget i närheten av skog räfsades
trö och tvistas samman och fördes bort. Både
män och kvinnor hjälpte till. Detta sker nog
fortfarande.

Hötjuga användes när trö eller tvist skulle stackas.
När en stäng var räfsad samman, gick det ganska
lätt att med hötjuga samla fingrarna till
en stack. Sedan räfsades runt stacken. Man bruk-
ade också med räfsans hjälp samla trö och tvist
till stacken. Man brukade platta till stacken
med räfsan så att trö inte genast skulle blåsa om-
kring. Hötjuga har inte använts för än de sista åren,
och inte hos alla lantbrukare. Hötjuga hade två hvar.

Vid sädesbegrinningen skars säden med hie till långa
strängar "moss" då användes ingen råfa. Ibland
mätte strängarna vändas om det var riktigt förhållande.
Då stack man råfschaffet under strängen och vände
säden helt om. Var det solken förhade det fort in
efter några timmar kunde man rulla samman hävren.

Med hjälp av råfan och höga foten bildades
en hävre. Ibland bands den samman och restes
till skytar eller bravar men på många gårdar lades
den i stack. Hos vår nämnde granne bands aldrig
vårsäden, slutet på 1800 talet. Råg och vete bands
vid kuggningen. En kvinna skulle ta upp och
binda efter en kuggan. Det var ett tungt arbete,
särskilt vete som var tyngre än råg. Slutten
råfsades mellan bravarna. Handräfsning förkom till
hasträfsorna blev allmänna på 1900 talet och är ännu
brukligt på ställen med 3 eller 4 tunnland (2 ha).
Gångarna i frögårdar råfsades på lördagskvällen före sommaren.

Efter arbetets slut hängdes räfsan på en spik eller
hock på logen. Den skulle hänga rakt, så inte skaffet
blev skurt. Om vintern lades den på övsta takbjälkarna på
vinden. När man gick hem från arbetet, bars räfsan med
del i handen någon gång på axeln, alltid med pinnarna
med. Vid en rast under arbetet ställdes räfsan upp på
en stek eller lades på marken med pinnarna med.

Just för att ingen skulle göra sig illa, om man
beskrade på den. Någon tyder om räfsor minns jag
inte. Allt drängarna skämtade med pigorna och gjorde
räfsor hands ofta. Ibland ställdes de till 5 räfsor
ihop med huvadens rätt invecklade i varandra och skuf-
ten var i marken och hade roligt över det besvär fliten.
na hade att få var sin räfsa lös. Det var ju skämt
som inte togs illa upp.